

TURNEELE MUZICALE ÎN BIHOR ALE UNOR MARI INTERPREȚI DIN ROMÂNIA — MĂRTURII ALE UNITĂȚII NOASTRE CULTURALE

de
VIOREL FAUR

Evoluția cercetării istoriografice contemporane impune reconsiderarea tuturor aspectelor luptei românilor din provinciile asuprite de imperiile vecine pentru drepturi, libertate și unitate națională. Acestor tradiții progresiste le aparțin și turneele efectuate de prestigioase personalități ale vieții muzicale din România în Bihor, al căror ecou în conștiința auditorilor a fost consemnat, cu exemplară promptitudine, în presa vremii. Concertele la care ne referim au contribuit la consolidarea unității noastre culturale, constituindu-se totodată ca expresii ale tendinței de afirmare spirituală a populației românești de pretutindeni, ale cărei aspirații au fost concretizate, în pofida a numeroase greutăți existente.

În epoca de înăsprire a dominației străine și de intensificare a acțiunilor de deznaționalizare, inaugurată de compromisul pact dualist austro-ungar din anul 1867, spectacolul muzical a fost, neîndoielnic, unul din cele mai puternice mijloace de educație națională și de întărire a încrederii în forțele proprii. Pe lângă rosturile spirituale ale manifestărilor muzicale românești, evidente pentru cercetarea științifică, este necesar a fi relevate și cele politice, de rezistență la politica autorităților și de asigurare a unui climat de comunicare sufletească, de fortificare a solidarității naționale, fără de care nu ar fi fost posibilă desfășurarea atîtor activități cu conținut cultural-național, precedente importante ale momentului realizării idealului unității naționale, pentru împlinirea căruia au militat toate forțele progresiste ale neamului nostru.

Frontariile despărțitoare, artificial impuse, s-au dovedit ineficiente, deoarece legăturile culturale dintre românii din țara liberă și cei din provinciile aflate sub dominație străină s-au menținut active în pofida măsurilor interdictive luate de guvernanții vremelnici. Sub acest raport, constituie exemple concludente concertele susținute în Oradea și Beiuș,

între anii 1891—1905, de către remarcabili artiști veniți din România, ca mesageri ai unei școli muzicale de un recunoscut profesionalism.

Profesorul la Conservatorul din Iași, Theodor T. Burada — care s-a ilustrat și ca un pasionat al cercetării istoriei teatrului¹ și școlii românești — se afla, la începutul lui septembrie 1891, în Oradea. La „cererea generală”², el a acceptat să susțină un concert în sala hotelului „Pomul verde” din orașul de pe Crișul Repede. Și-au dat concursul mai mulți „amatori de aici”, din Oradea. În anunțul care apare în presă se precizează că în programul manifestării vor figura „mai cu seamă... piese naționale”³. De asemenea, reține atenția și acest comentariu anticipativ: „O astfel de serată muzicală fiind foarte rară în părțile noastre, nu ne îndoim că publicul românesc din Biharia va grăbi din toate părțile să ia parte”⁴.

Concertul orădean al lui Theodor T. Burada („artist în violină”) a avut loc la 28 septembrie 1891. Acesta a „reușit foarte bine”⁵, cu toate că „timpul pentru aranjare a fost scurt”. O notă din revista *Familia* relevă neobișnuita receptivitate dovedită de localnici: „s-a adunat un public atît de mare, încît nici de 15—20 de ani nu s-a văzut întrunită așa mare societate românească în Oradea-mare”⁶ (subl. ns.). Au fost prezenți locuitori din următoarele așezări: Oradea, Nojorid, Mărăuș, Pocei, Bratca, Oșorhei, Finta, Lazuri, Fegernic, Cehei, Ateaș, Simbăta, Giriș și Spinuș.

Din cele 12 puncte ale programului, 7 i-au aparținut lui Th. T. Burada, care a fost acompaniat la pian de I. Șmerowski. Piesele interpretate la violină de Burada au fost: *Air varié* (de Ghys), *Legende* (de Wieniawski), *Zigeiner weise* (de Sarasate), *Berçeuse* (de Renar), *Souvenir de Belini* (de Artot), *Rondo* (de Haydn), *Răspunsul* (horă) și *Doine și cîntece naționale române*⁷. În „cronica” spectacolului întîlnim o însemnare demnă de atenție: „Efectul s-a manifestat după fiecare piesă cu aplauze generale. Ceea ce am regretat a fost numai că dl. Burada n-a pus în programă mai multe piese naționale populare”⁸. După terminarea concertului, Iosif Roman — fratele lui Alexandru Roman (membru al Academiei Române) și animator al vieții culturale a românilor bihoreni — a rostit „un toast bine simțit”, apreciind interpretarea lui Th. T. Burada, care, la rîndul său, a răspuns, mulțumind pentru primirea afabilă⁹. Au mai toastat pentru profesorul ieșean dr. Ioan Buna și G. Pal. A fost organi-

¹ *Sciri teatrale și muzicale* (Dl. Th. Burada), în *Familia*, 1891, nr. 36, p. 429.

² *Concert românesc în Oradea-mare*, în *loc. cit.*, nr. 37, p. 441.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Concertul Burada în Oradea-mare*, în *loc. cit.*, nr. 38, p. 453—454

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.* Dintre localnici au colaborat: la pian — Gizela Zigre; interpretări solistice — Maria Zigre, I. Șoimoșian și N. Diamandi (care a avut și un rol decisiv în organizarea concertului); corul „bărbătesc” (de fapt, corul tinerilor români din Oradea).

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

zată o „petrecere socială“, care poate fi considerată ca o continuare a manifestării, luînd parte la aceasta numeroși intelectuali, tineri și meșteșugari români din Oradea și zeci de sate bihorene, întărindu-se astfel rîndurile acelor care luptau pentru conservarea limbii și a valorilor naționale, pentru afirmarea dreptului la cultură și artă.

Concertul a avut un ecou deosebit în conștiința celor prezenți, Th. T. Burada fiind invitat și la Beiuș, unde a fost înconjurat cu similară simpatie. La 4 octombrie 1891, el a interpretat — în sala mare a Gimnaziului superior „Samuil Vulcan“ din localitate — „cîteva melodii românești“. Ca și orădenii, fruntașii culturali beiușeni au marcat evenimentul cu un banchet în onoarea „distinsului oaspe“¹⁰ venit din țara liberă, spre care se îndreptau speranțele românilor din această citadelă a rezistenței naționale.

O altă inițiativă notabilă este consemnată de revista *Familia* din Oradea, în numărul din 13 decembrie 1891. „Aflăm cu bucurie“, se scria în paginile acesteia, faptul că — la reîntoarcerea din Paris — corul metropolitan din Iași (socotit: „cel mai escelent dintre toate corurile din România“¹¹), condus de compozitorul și dirijorul Gavriil Musicescu, va face un popas și la Oradea, „ca să dea aici un concert“¹². Momentul era așteptat cu nerăbdare, mai cu seamă datorită împrejurării că în anul precedent „acest cor, susținînd concerte în Transilvania și Banat, a lăsat pretutindeni impresiunile cele mai plăcute, căci cultivează mai cu seamă muzica națională poporană; de aceea salutăm cu plăcere proiectul d'a veni și pe la noi“¹³. Nu dispunem de date, în acest stadiu al cercetării noastre, în legătură cu posibila concretizare a știrii menționate. Oricum, gestul lui Gavriil Musicescu este destul de edificator în ce privește dorința sa de a avea un contact cu locuitorii români din aceste părți, expuși realmente pericolului deznaționalizării. De altfel, compozițiile sale vor figura, la începutul veacului al XX-lea, în programele muzicale ale corului „Hilaria“ din Oradea, dirijat de Nicolae Fîru, cu care a avut relații epistolare.

În luna iulie a anului 1898 tenorul Vasiliu de la Opera Română din București își anunța turneul prin „părțile nordice ale Transilvaniei“¹⁴, mai exact prin orașele Arad, Oradea, Șimleu și multe altele¹⁵. Nu cunoaștem informații documentare sigure despre desfășurarea acestuia și îndeosebi despre eventualitatea concertului dat de tenorul Vasiliu la Oradea. Existau destule impedimente în calea concretizării unor asemenea intenții, fiindcă autoritățile statului dualist austro-ungar vedeau în ele

¹⁰ Alexandru V., *Concertele lui Theodor Burada*, în *Crișana*, 1974, nr. 301, p. 2.

¹¹ *Concertul dlui Musicescu în Oradea-mare*, în *Familia*, 1891, nr. 48, p. 573.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Sciri musicale*, în *Familia*, 1898, nr. 28, p. 335.

¹⁵ *Turneul tenorului Vasiliu prin Transilvania și Ungaria*, în *loc. cit.*, nr. 34, p. 408.

elemente de fortificare a conștiinței naționale a populației românești majoritare din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina.

Despărțămîntul orădean al *Astrei* invita publicul¹⁶ la concertul care urma să-l dea în localitate, la 22 iunie 1902, Irina Vlădaia, „primadonă de la Teatrul Național”¹⁷ din București. Era însoțită de actorul Gr. Savu, care urma să recite versuri patriotice și umoristice. Această manifestare, apreciată ca fiind „un rar eveniment musical de felul acesta”¹⁸ în orașul Oradea, se afla deci sub „auspiciile despărțămîntului orădean” al *Astrei*, ceea ce însemna că exista o utilă colaborare între această instituție culturală românească din Bihor și reprezentanții artei interpretative românești din capitala țării. Prin urmare, este vorba de o altă mărturie importantă a unității noastre culturale. Într-o intervenție publicistică a lui Iosif Vulcan, redactorul responsabil al revistei *Familia*, se face o precizare interesantă: „De astă dată nu inteligența orădeană a luat inițiativa concertului. Cunoscînd indolența ce ne împresoară, ea nici n-ar fi cutezat să (o) invite pe dna Vlădaia. *Ci a venit însăși artista, oferindu-și serviciile spre a arbora și la această extremitate a elementului românesc drapelul artei naționale*”¹⁹ (subl. ns.). Fiind înștiințat în legătură cu turneul Irinei Vlădaia și Gr. Savu, ministrul de interne de la Budapesta ordonă autorităților orădene să le acorde o specială „atenție”²⁰, deoarece — după părerea sa — respectivii „indivizi din România și-au propus ca să păstreze trează conștiința națională a populației românești prin intermediul spectacolelor”²¹ teatrale și muzicale.

Programul conținea piese muzicale diverse, interpretate de Irina Vlădaia (arii din operele: *Faust*, de Gounod; *De-aș fi rege*, de Adam; *Traviata*, de Verdi; *Carmen*, de Bizet; *Bolero espagnol*, de Lecoq; la acestea s-au adăugat valsul *Il Bacio*, de Arditi, precum și melodiile *După frați și după mure*, de Paraschiv, și *Doina olteanului*, cîntec popular²² prelucrat de Irina Vlădaia), ca și recitării lui Gr. Savu (versuri de Eminescu, *Doine și balade* de G. Coșbuc și monologuri satirice). Venitul realizat era destinat consolidării materiale a despărțămîntului orădean al *Astrei*. Deci, artiștii români nu vizau beneficii materiale, ci numai cui-

¹⁶ *Poporul Român*, 1902, nr. 45—46, p. 5; *Dna Irina Vlădaia în Oradea-mare*, în *Familia*, 1902, nr. 22, p. 262; *Unirea Transilvaniei cu România*, sub red. lui Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, București, 1972, p. 391, nota 386.

¹⁷ *Familia*, 1902, nr. 22, p. 262. Irina Vlădaia mai concertase în Transilvania, mai exact în localitățile Zărnești (21 august 1898) și Orăștie (28 august 1898), însoțită fiind de baritonul Anastasie Petrovici (de la Opera Română din București) și pianista Ana Scrob (*Familia*, 1898, nr. 34, p. 408).

¹⁸ *Concertul dnei Irena de Vlădaia în Oradea-mare*, în *Familia*, 1902, nr. 23, p. 275.

¹⁹ Iosif Vulcan, *Concertul dnei Vlădaia în Oradea-mare*, în loc. cit., nr. 24, p. 285.

²⁰ Viorel Faur, Mihai Apan, *Manifestări ale luptei românilor crișeni pentru afirmare culturală și unitate națională la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, p. 8 (lucrare aflată sub tipar la Muzeul Național).

²¹ Arhivele Statului Oradea, *fond Prefectura județului Bihor*, dos. 1/1902, f. 78.

²² *Familia*, 1902, nr. 23, p. 275.

tural-naționale, ceea ce confirmă faptul că aveau scopuri patriotice, de sporire a contactelor spirituale a românilor de pe ambele versante ale Carpaților.

În cronică pe care o face spectacolului, Iosif Vulcan formulează aprecieri despre calitatea interpretărilor și modul cum au fost receptate de cei prezenți în sala hotelului „Arborele verde” din Oradea. „Au pierdut mult toți citii n-au fost de față — conchide Iosif Vulcan —, căci s-au lipsit de o rară plăcere artistică. Dna Irena de Vlădaia... ne-a înfățișat arta musicală la un nivel înalt; debutul său a imprimat urme neșterse în toți; atît ca voce, cit și ca executare, a fermecat tot auditorul. Toate piesele ce a cîntat au fost acoperite de aplauze nesfîrșite, încît unele s-au bisat în mijlocul unui entuziasm general”²³. Momentul culminant al spectacolului l-a constituit interpretarea melodiilor populare românești, după cum mărturisește același participant: „Un deliciu deosebit ne-au produs cîntecele populare românești. Frumusețea doinelor noastre, cîntate cu atîta artă a devenit și mai pregnantă”²⁴. În finalul cronicii, Iosif Vulcan exprimă sentimentele sale de grațitudine și o feliicită pe Irina Vlădaia pentru „ideea de a întreprinde acest turneu” și a da „un concert în capitala Bihorului”²⁵. Este implicit relevată și semnificația prezenței artistei române în orașul de pe Crișul Repede.

De elogi binemeritate a beneficiat și interpretarea actorului Gr. Savu, care s-a dovedit un „escelent recitator”, înregistrînd un mare succes cu „bucățile comice (anecdote de Speranța și un monolog de Țincu — n.n.), pe care le-a predat (le-a recitat — n.n.) cu o vervă și cu un umor care a stîrnit mult haz”²⁶.

De la Oradea, Irina Vlădaia s-a îndreptat spre Beiuș, pentru a susține — la 28 iunie — un concert, fiind primită cu deosebit interes de locuitorii așezării, realitate consemnată într-un material publicistic: „De cînd există orașelul nostru — sublinia un localnic —, primadonă atît de celebră și atît de superioară în arta muzicală ca doamna Vlădaia n-a văzut; ... Concertul mult, foarte mult ne-a încîntat, ne-a pus în uimire și ne-a cîștigat o suvenire neștersă, înălțîndu-ne în sferile cele mai sublime ale artei”²⁷. Concertul a avut, desigur, o puternică rezonanță în conștiința românilor sud-bihoreni, care au avut prilejul, într-adevăr memorabil, de a cunoaște un mesager al scenei lirice românești, al unității noastre culturale.

Tinerimea română din Oradea și-a inaugurat seria „convenirilor sociale” preconizate pentru toamna anului 1903 cu un „concert improvizat”, care s-a desfășurat în sala hotelului „Arborele verde”, la 12 noiembrie. Aflîndu-se în oraș, artistul Simionescu Simicel și-a dat concursul, interpretînd la mandolină „mai multe piese frumoase, mai cu seamă ro-

²³ Iosif Vulcan, *op. cit.*, p. 285.

²⁴ *Ibidem.*, p. 286. A fost acompaniată la pian de doamna Tuceș din Oradea.

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Alex. V., *Irina Vlădaia la Beiuș (1902)*, în *Crișana*, 1975, nr. 8, p. 2.

mânești, cu o tehnică perfectă, care a fost întâmpinată de aplauze generale²⁸. A fost acompaniat la pian de Irina Popovici din Oradea. Un alt artist venit din țara liberă stimula, prin prezența sa în mijlocul orădenilor, capacitatea lor de autoapărare națională, de cultivare a valorilor proprii, a muzicii cu conținut național.

După ce a concertat în Transilvania și părțile sătmărene, baritonul bucureștean Nicolae Corfescu a „venit (și) în Bihor“, dând — la începutul lunii august 1905 — „un concert bine reușit la Băile Felix“²⁹. Programul a fost alcătuit din arii (din operele: *Nerone*, de Rubinstein; *Tänhäuser*, de Wagner; *Pagliaci*, de Leoncavallo și *Bărbierul din Sevilla*, de Racine), câteva doine românești (*Mindruliță de la munte*, de Ștefănescu; *Mugur-mugurel*, de G. Duma și *Doina ciobanului*, de Mureșianu) și două cîntece ungurești (de Danko și Kun³⁰).

În anul următor, la 12 martie 1906, N. Corfescu a fost prezent pe scena teatrului din Oradea, interpretînd arii din „operele cele mai vestite“ ale lui Leoncavallo, Mayerbeer, Eugene Diaz, Verdi și Wagner, precum și melodia *Mugur-mugurel* (de G. Dima), doina *De-ar fi trăznit D-zeu* și cîntecul „poporan“ *Vai mindruță dragi ne-avem*³¹. Transcriem opiniile unui gazetar român din localitate despre reușita concertului: „Cu figura-i simpatică și impunătoare și cu vocea-i de bariton plăcută, lină, duioasă, uneori războinică, a cîștigat simpatiile publicului deja la primele accente... Strigătele de „să trăiască“ ale românilor și aplauzele frenetice ale publicului după fiecare cîntare, nu voiau să mai încete... Foile din loc (adică ziarele maghiare din Oradea — n.n.) i-au adus laude binemeritate“³².

Concertele susținute în Oradea, Beiuș și Băile Felix de către prestigioși interpreți români din țara liberă, la care au colaborat și localnici și au participat numeroși intelectuali, tineri, meșteșugari și negustori români din așezările amintite, constituie neîndoielnic realități semnificative ale vieții culturale bihorene, dar totodată și dovezi incontestabile ale existenței unor legături și contacte active între românii de dincolo și de dincoace de Carpați. Este evident că principalul rezultat al concertelor a fost cultivarea unei arte interpretative de nivel ridicat, care era net superioară artei practicate de „diletanții“ din Bihor, întărind unitatea spirituală românească și pregătind conștiințele pentru marele act de la 1 Decembrie 1918, cînd s-a încheiat procesul istoric de făurire a statului național unitar român.

²⁸ *Serată musicală în Oradea-mare*, în *Familia*, 1903, nr. 43, p. 515.

²⁹ *Baritonul Corfescu în Bihor*, în *loc. cit.*, 1905, nr. 32, p. 383.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *N. Corfescu în Oradea-mare*, în *loc. cit.*, 1906, nr. 10, p. 119.

³² *Ibidem*.